

Shuliak S. O., Candidate of Pedagogical Science, Professor of the Department of Information, Library and Archival Affairs, Dean of the Faculty of Management and Business of Separated Subdivision «Mykolaiv branch of Kyiv National University of Culture and Arts» (Ukraine, Mykolaiv), shulylak@ukr.net

Lyubarov Y. I., graduate student of Private Higher Education Institution «Kyiv University of Arts», Head of the Department of Culture and Cultural Heritage Protection of the Mykolaiv City Council (Ukraine, Mykolaiv), yositch@gmail.com

A new paradigm of public administration

The article deals problem of transforming the state structure and management in the context of introducing fundamentally new forms of public administration based on the principles of democracy. The theoretical basis of the research is the legislative and regulatory framework of Ukraine; scientific concepts and theoretical developments of domestic and foreign scientists on the problems of public administration; information materials of periodicals, reference editions; Internet resources. Scientific novelty is the analysis of new social-administrative and administrative systems of public administration, the rationale for the need for a new paradigm of public administration by transforming state administration into a public one. It is proved that administrative reform is extremely necessary for modern Ukraine, it is justified that there is a need to develop and adopt conceptual bases for reforming public administration, which should fully meet modern requirements and prospects for the further development of a developed democratic society.

Keywords: public administration, state policy, public management, society, power, democracy, administrative reforms.

* * *

УДК 32.001

Яковлева Л. І.,
кандидат політичних наук, доцент,
докторант кафедри регіональної політики
та публічного адміністрування, ОРІДУ НАДУ
при Президентові України (Україна, Одеса),
yakovlevlilia2016@gmail.com

ДЖЕРЕЛА ЛЕГІТИМНОСТІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ВЛАДИ

Досліджено джерела формування раціональної основи легітимності демократичної влади. Визначено, що легітимність полісної влади формується на перехресті раціональної організації та одночасної сакралізації влади. На прикладі правління «першого громадянина» афінського полісу визначено сутність раціональної основи легітимності демократичної влади. Відзначено, що на зміну легітимності Перикла, як раціонального лідера в афінському полісі прийшла раціональність, як панування безособового принципу прийняття політичних рішень.

Ключові слова: легітимність влади, демократична легітимність, раціональність, поліс, харизма, сакралізація влади.

Визначення концептуальних засад легітимності влади та аналіз історичних джерел демократичного типу легітимності у сучасних умовах є одним із важливих напрямків досліджень у вітчизняній політичній науці. Адже, саме демократичний тип легітимності виступає сьогодні важливою політичною метою для українського суспільства та влади, досягнення якої буде свідчити про завершеність перехідного етапу від авторитаризму до демократії. В основі демократичної легітимності, у загальному вигляді, знаходиться принцип підтримки влади більшістю громадян. На думку П. Розанвалона, «В античному світі створення єдиного й мирного суспільства визначало політичний ідеал. Богиню злагоди – Нопогія – поважали в грецьких полісах, а в латинському світі зводилися храми на честь богині на ім'я Concordia. Брати активну участь у житті цих різних світів означало утвердитись насамперед як член певної спільноти...» [7, с. 31].

У процесі демократизації політичної системи України особливої актуальності набуває пошук основ

легітимності посттоталітарної влади. Проблема легітимності влади загострюється в умовах зламу тоталітарних інститутів, соціально-економічної кризи, внутрішньополітичного вибору на користь демократії та важкого й тривалого геополітичного вибору. Варто погодитись із тим, що «Поглиблення деструктивних, дезінтеграційних процесів, що охопили всі сфери (особливо політико-владну) життєдіяльності українського суспільства, актуалізують звернення як до вітчизняного, так і до зарубіжного владознавчого (насамперед демократичного) досвіду. Ґрунтовне ознайомлення з ним, його творче осмислення дає змогу вийти на нові рівні розуміння феномену влади, подолати стереотипні, аматорські та міфологізовані уявлення про неї...» [5, с. 341]. Повною мірою це стосується легітимності влади, її визнання з боку громадян та процесу легітимації як динамічного виміру відносин між владою та громадянами, результатом якого є підвищення ефективності та результативності діяльності влади у процесі здійснення реформ.

У такій ситуації звернення до джерел легітимності влади, які формувались у Стародавньому світі дозволить на історичних прикладах відзначити шляхи, які прокладала демократична легітимність крізь терни традиційного, харизматичного та сакрального панування: будь-то в афінському полісі у постійній боротьбі з монархією, аристократією, олігархією, тиранією, абоу Римі періоду республіки та імперії (принципату й домінації).

Враховуючи, що античність – це одна із найтриваліших епох в історії людства, яка характеризувалась наявністю різних типів легітимності (достатньо згадати Афіни і Спарту, Перську імперію і Єгипет, імперію Олександра Македонського і Карфаген, Рим і Візантію), увагу буде зосереджено на інтерпретації деяких історичних подій з історії афінського полісу, як прикладів формування складного політичного феномену – легітимності. Мова йде про період з середини V по IV століття до н.е., коли відбувся перехід від правління раціонального лідера Перикла до панування раціональності як принципу прийняття політичних рішень. Не претендуючи на повноту та завершеність історичного аналізу, звернення до окремих подій античної епохи у даній статті має метою проілюструвати конкретний політичний процес – пошук раціональних основ (або «граничних засад», як визначає Євген Бистрицький [3]) демократичної легітимності.

Одним із завдань політологічного звернення до історичних прикладів є не тільки вчергове наголосити на сакральному вимірі політичної влади та сакралізації правителя як основи його легітимності (хоча це, безумовно, було одним із головних факторів процесу легітимації влади епохи античності), але й виокремлення інших, у тому числі – раціональних чинників легітимності влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню влади як системного політичного явища, у вітчизняному філософському та політологічному дискурсах недостатньо уваги приділяється феномену легітимності влади, пошуку її джерел та основ у суспільствах різних

типів. Серед дослідників, у фокусі наукового інтересу яких постійно знаходиться легітимність влади, слід відзначити Л. Байрачну, С. Бистрицького, О. Висоцького, О. Кокорську, В. Нечипоренко, С. Пролєєва, С. Рябова, М. Тура, ін. Грунтовний аналіз політики та інститутів влади епохи античності, у якому, зокрема висвітлюються і проблеми легітимності та раціональності влади, представлений у роботах таких зарубіжних та вітчизняних науковців, як С. Аверинцев, І. Суріков, Л. Гуцало, О. Коваль, Г. Зейдлер, М. Калініченко, А. Найчук, О. Фісун, ін.

У виданні «Політична наука в Україні: 1991–2016» [5] зазначається, що «...основні проблеми легітимності та модернізації влади в сучасній Україні полягають, з одного боку, в надзвичайній слабкості суспільної солідарності та відсутності привабливої пропозиції спільного майбутнього, а з іншого – у недооцінюванні теоретичного і практичного зарубіжного досвіду в досягненні збалансованої політичної системи, що є динамічним механізмом досягнення консенсусу» [5, с. 343]. При цьому, серед десяти напрямків досліджень феномену влади вітчизняними політологами (зокрема, єдності та розподілу функцій влади, формування і функціонування законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні, феномену «партії влади», морально-етичних засад функціонування влади, місцевого самоврядування і регіональної влади, ін.) такий напрямок, як дослідження легітимності авторами видання не виокремлено.

На даному етапі політичного розвитку України вкрай важливою частиною проблеми підвищення ефективності взаємодії влади та суспільства виступає пошук джерел (у тому числі – історичних) забезпечення легітимності влади, реконструкція постановки феномену легітимності влади на різних історичних етапах з метою її концептуалізації. Адже легітимність влади у сучасному світі є результатом складних глобальних соціальних, економічних, політичних процесів; водночас, вона може стати запорукою подолання багатьох кризових явищ в українському суспільстві.

Мета статті полягає у дослідженні джерел раціональних основ демократичної легітимності влади із застосуванням прикладів їх формування у конкретних історичних умовах афінського полісу. Особливу увагу приділено переходу від легітимності раціонального лідера до раціональності легітимного правління, який відбувся у IV столітті до н.е.

Проблема пошуку основ легітимності влади, її граничних засад, механізмів визнання та підтримки правителів народом постала перед людством у найдавніші часи. І хоча наукова кристалізація терміну «легітимність» відбулась у творах М. Вебера [4], джерела філософських інтерпретацій та сучасного політичного розуміння легітимності слід шукати у Стародавніх Греції та Римі. Дійсно, саме у полісах «...відбувається ключове відокремлення держави від суспільства за загального примату останнього. Автономізація різних сфер соціальності від держави відбувається вже за архаїчної доби... Але лише античність ставить суспільство над державою і підпорядковує державу собі як суто політичну інституцію» [6, с. 241].

Самого терміну «легітимність» у Стародавньому світі не існувало, на відміну від терміну «легальність», який широко застосовувався у Давньому Римі. Але саме

у дану історичну епоху було здійснено філософські візії сутності влади, її фундаментальних основ, визначено форми правління, винайдено і запроваджено політичні інститути, які б забезпечували визнання влади з боку громадян, гарантували право на владу.

Вже в Афінському полісі можна побачити, що влада аристократії спиралась на традиційний тип панування, а тирані, навпаки, намагались легітимізувати владу за допомогою харизматичного типу лідерства [Див. детал.: 8]. Про потребу правителів полісу забезпечувати власну легітимність, як в архаїчних Афінах, так і в афінському полісі класичної і демократичної епох свідчить практика остракізму: делегітимація політиків призводила до їх вигнання з полісу.

Натомість, на окремих етапах розвитку античних держав домінували різні типи легітимності. В основі відмінностей у типах легітимності та легітимації влади (динамічний вимір легітимності, успіх якого залежить не лише від правителів, а й від реакції громадян на запропоновану в якості основи легітимності причину їх права на владу) знаходяться форми правління у полісі, а також – у Римській державі (республіка / імперія, принципат / домінат). Афінський поліс вперше в історії запропонував принцип ісономії, як рівності усіх громадян у процесі управління полісом. На це звертає увагу О. Фісун, цитуючи Ж.–П. Вернана: «Права індивідів на здійснення функцій панування і підлеглості тепер не залежать від їх статусу в ієрархії, а визнаються однаковими і рівними для всіх... Усі громадяни поліса, якими брізними вони не були за походженням, матеріальним добробутом і родом занять, сприймаються як «подібні» і «рівні» один одному, як люди, що володіють однаковими правами участі в усіх аспектах суспільного життя... всі громадяни вважаються взаємозамінними одиницями однієї системи ісократії, нормою якої є рівність, а законом – рівновага» [Цит. за: 9, с. 2].

Запровадження цього принципу мало далекосяжні політичні наслідки та прямо позначилось на розвитку феномену легітимності влади. Адже сама влада («архе») більше не концентрується в особі монарха, вона належить усім громадянам. «Архе перестає бути взагалі будь-чиєю винятковою прерогативою, стає *res publica* – загальним надбанням, «спільною справою». Відповідно, різні форми владних дій і процедур, що раніше становили традиційний привілей і сферу компетенції небагатьох «обраних» – царя-мага, базилєвса або знатних родин, вилучаються з їх персональної власності і стають турботою кожного громадянина» [Цит. за: 9, с. 3].

Легітимність влади в афінському полісі була результатом політичних, до певної міри раціональних дискусій щодо справедливого та доброго правління вільних громадян. Слід зауважити, що сам «раціоналізм» – це «винахід» епохи античності. Як зазначає С. Аверинцев, це «...перше втілення європейського раціоналізму, який шукав, знаходив і стверджував себе на власній початковій межі, перед обличчям минулого, в якому раціоналізму не було. Наступні епохи брали інструментарій раціоналізму з рук греків; але грекам нізвідки було взяти його. Хоча б частково цим можна пояснити деякі риси цього раціоналізму, які з'явилися, зрозуміло, під дією цілого комплексу причин, включаючи характер античного суспільства, вплив міфологічних структур та ін.» [2, с. 13].

Існувала й інша потужна традиція, без якої не можна уявити легітимність епохи античності – сакралізація влади, яка обмежувала раціональність «волею богів», проявлялась не лише у міфології та релігії, а й політиці. Фактично мова йде про єдність релігійного (сакрального) і політичного (раціонального) у республіканській моделі правління, яка й забезпечувала легітимність влади.

У свою чергу, сакралізація влади поділялась на сакралізацію правителя (як особи – нащадка богів) та сакралізацію інституту влади, як панування одних людей над іншими.

Легітимність особи правителя в афінському полісі архаїчної епохи (VII – VI століття до н.е.) забезпечувалась на основі «моделі басилея», тобто завдяки статусній сакралізації. На зміну їй у класичний період розвитку полісу (початок V століття до н.е. – середина V століття н.е.) прийшла інша модель забезпечення легітимності – «модель тирана» (особистісно-харизматична легітимність). На думку І. Сурікова «Власне ж в епоху еллінізму з'являється нова модель («модель елліністичного монарха»), в межах якої має місце вже не звичайна сакралізація або героїзація, а обожнювання правителя. При цьому вектор еволюції спрямований у протилежний, порівняно з періодом архаїки, бік: обожнювання елліністичних царів, маючи від початку особистісно-харизматичну природу, поступово перероджується в статусне. На зміну руху «від статусу до харизми» приходиться рух «від харизми до статусу». Так ці два джерела протистоять один одному протягом усієї давньогрецької історії» [8, с. 31].

Щодо раціонального обґрунтування права на владу, то його найяскравішим прикладом є правління Перікла. «Перший громадянин» полісуз 444 року до н.е. обіймав посаду стратега близько п'ятнадцяти років поспіль. Він використовував елементи раціонально-легального панування, коли встановлював в Афінах владу демосу, спираючись на Нус («розум») у прийнятті політичних рішень та запроваджуючи «містофорію» (оплата праці посадових осіб). В основі легітимності влади Перікла знаходилась раціональна політика. Мова йде про те, що Перікл використовував прагматичну раціональність коли запроваджував демократичні реформи в Афінах. На думку С. Пролєєва, прагматична раціональність характеризується наявністю чіткої політичної програми – стратегії дій. У цьому полягає відмінність між теоретичною та прагматичною раціональністю: «Теоретична раціональність політичного передбачає створення світу ідеалізованих сутностей; на противагу їй прагматична раціональність орієнтується на конкретні особливості наявного суспільства та обставини його існування. Теорія бере до уваги сутність речей; прагматичний розум враховує передусім реальний потенціал сил, які утворюють соціальну дійсність і взаємодіють в ній. Головне завдання політичної прагматики полягає в тому, щоб досягнути й раціонально представити структуру суспільної ситуації, виявити її системо утворюючі чинники та основних дієців, виокремити характерні тенденції, передбачити динаміку розвитку ситуації та – вирішальний момент – виробити стратегію дій в даній ситуації за даних обставин» [6, с. 303].

В Афінах політики та громадяни (демос) належали до кола обраних, адже могли раціонально визначити

мету розвитку усього полісу, обрати раціональний шлях досягнення цієї мети та модифікувати політику, виходячи із рухливого контексту зовнішньої та внутрішньої політики. За демократії не відбулось елімінування аристократизму, як певного набору якостей людини, принципів та стандартів поведінки. Навпаки, аристократичні цінності поступово поширились на усе коло громадян, на демос. Ставлення до політики як до шляхетної справи породжувало особливі відносини між демосом та правителями. Можна стверджувати, що їх основу складала саме легітимність правителя, яка ґрунтувалась на раціональності його політичної поведінки, як важливої складової процесу легітимації (визнання права на владу з боку громадян).

Правління Перікла характеризувалось зростанням раціоналізму в усіх сферах життя полісу. І. Суріков у роботі «Аристократія і демос: політична еліта архаїчних та класичних Афін» зазначає: «Опора на особисті відносини поступилась місцем безособовим міркуванням щодо законності та державного інтересу. Приклад самого лідера, який демонстративно розірвав із сімейними, родовими зв'язками, ставало прагматичним для владних структур полісу... Перікл змінив і увесь свій спосіб життя. У місті бачили, як він йшов лише по одній дорозі – на площу та в Раду. Він відмовився від запрошень на обіди і від усякого такого виду дружніх, коротких відносин, так і в час своєї довгої політичної діяльності він не ходив ні до кого з друзів на обід...» [8, с. 177].

У другій половині V століття до н.е. на зміну раціональній легітимності «епохи Перікла» (який фактично одноосібно правив, обіймаючи посаду стратега з 444 по 429 рр. до н.е.) в Афіни прийшла охлократія – влада натовпу, емоцій, ірраціонального, спонтанного прийняття рішень. Мова йде про період правління «нових політиків» (кінець V століття до н.е.) та остаточну дезінтеграцію аристократичної еліти Афіни у IV столітті до н.е.

Але ірраціоналізм влади натовпу на цьому етапі не міг стати «граничною умовою» легітимності влади: ані аристократія, ані демос поки що не бажали цього. «Нові політики» продовжили пошук ефективного обґрунтування влади, принципів її легітимності. Скоро стане очевидним, що відповідь знаходилась у площині відмови від полісного устрою і переходу до імперської організації влади. На авансцену поступово виходила імперська легітимність, як синтезгрецького та середньоазійського світів, який відбувся у державі Олександра Великого, особливо у просторі влади та управління, створення відповідних соціально-політичних структур, а головне – о-боження особи імператора.

Повернемось до прикладу афінського полісу: який висновок могли би зробити в Афінах після того, як послідовно розчарувались, здавалось би у всіх можливих формах правління – у правлінні царів-басилеїв в архаїчну епоху, аристократії Солона, тиранії Пісистратидів у VII – VI століттях до н.е., реформах Клісфена та правлінні Аристида на початку V століття до н.е., демократичних реформах Кімона та раціональному правлінні Перікла у середині V століття, правлінні «нових політиків» та Алквіада наприкінці V – IV століттях до н.е.? Продовжуючи пошук граничних засад та чинників

формування права на владу, демос, шляхом невдалих спроб та важких помилок, послідовно відкинув індивідуальну (особистісну) легітимність царів та харизматичних тиранів, а також легітимність, засновану на вірі, знатному походженні, багатстві та силі.

Зрештою, громадяни побачили, як навіть демократія перетворюється на охлократію – «...панування безвідповідального натовпу» [8, с. 204].

Однією із альтернатив залишалась легітимність, яка ґрунтується на раціональності, як загальному принципі, пануванні не окремого, хоч би й найбільш раціонального політика, а раціональності влади як основи суспільного життя афінян. На думку С. Пролєєва, «Якою б не була легітимність влади, поруч з нею стоїть прагматика владарювання, тобто діяльність політичних інститутів й конкретні дії і заходи правителя (держави) по управлінню суспільством і вирішенню виникаючих проблем. Влада повинна підтверджувати себе ефективністю урядування; без цього прагматичного чинника її легітимність почне руйнуватися і врешті-решт може бути спростована» [6, с. 238].

Звернемось знову до думки С. Аверінцева, який досліджував античну риторіку та античний раціоналізм. З одного боку, «...ані магніту, ані джерела струму не може існувати без протилежності співвіднесених полюсів. Позитивний полюс миттєво припиняє існування, якщо забрати полюс негативний і навпаки...» [1, с. 49]. З іншого боку, на його думку, «Шлях людства поділяється не на два – там архаїка під владою міфу, тут сучасність під знаком науки, – а принаймні на три: між традиціоналізмом, що не знає рефлексії, і рефлексією, яка розірвала зв'язки з традиціоналізмом, лежить синтез обох начал, який навряд чи зміг би проіснувати більше двох тисячоліть, будь він заснований на простому компромісі... «Будь-яке визначення і всяка наука мають справу з загальним», – як сказано у Арістотеля. Пізнаване само по собі лише загальне; окремішнє може бути пізнане й описано лише через загальне, як «окремий випадок» загального, «казус». Тому раціоналізм, створений греками, – це у своїй найсуттєвішій характеристиці раціоналізм дедуктивний... Знання про конкретне виводиться зі знання про загальне, як вторинний дериват останнього. Тому форми знання, яким античність дала їх класичну, в певному сенсі неперевершену розробку, це аристотелівська логіка силогізму, що веде від загальної послилки до окремого судження; це евклідовська геометрія, що виводить теореми з аксіом і постулатів, а рішення конкретних завдань – з теорем; це римське право, де окремі ухвали дедуцируються з загальних положень, а рішення конкретного казусу є «додатком» до визначення» [2, с. 17].

Визначення раціональності в якості фундаменту легітимності означало, що політик мусив довести свою правоту у публічних політичних дебатах, аргументуючи власну політичну позицію. І дійсно, такі лідери-демагоги у період після правління Перікла вчасно з'явилися, а їх дебати стали важливою складовою публічної політики в Афінах (відзначимо, що й самого Перікла можна назвати не лише «першим громадянином», або «останнім аристократом», а й «першим демагогом»). Натомість, вони ж власними поразками довели, що раціональність не здатна легітимізувати владу якоїсь однієї особи, вона може застосовуватись до аналізу та оцінки загального;

будь-кого чи будь-чого, бо представляє собою сукупність безособистісних приписів.

Це, у свою чергу, означає, що влада належить не особі, групі чи навіть колективу громадян полісу. Влада раціональних аргументів, приписів, за якими має жити громада, представляє собою той публічний простір політичних відносин, куди відкрито доступ кожному громадянину, якщо він визнає раціональні правила та підкоряється ним. Раціональна легітимність не належить жодному з громадян, але може дати владу, легітимність якої зберігається доти, доки громадянин слідує правилам. Можна говорити про зародження раціонально-легальної легітимності в Афінах періоду правління Перікла. Раціональність як основа легітимності в цей період пов'язується напряму із одним раціональним політичним лідером – Періклом. Також цілком справедливим буде наголосити на певному зростанні ролі раціональності в афінській політиці («другої хвилі» раціональності) та появі зародковому стані феномену безособової раціонально-легальної легітимності у афінському полісі у IV столітті до н.е. Саме цей феномен буде реконструйовано М. Вебером для епохи зародження капіталістичних відносин [4]. Вже у 403 році до н.е. після повалення «олігархії Тридцяти» розпочався новий етап демократичної легітимності в Афінах, який ґрунтувався на раціональності. Як відзначає І. Суриков, «За контрастом з беззаконням попередніх епох, коли і демократи, і їх супротивники не дуже-то сковували себе в своїх діях нормами права, відтепер у полісі колективі сформувалася надзвичайно важлива ідея «влади закону». Саме закон, а не демос – істинний господар поліса, якому все зобов'язані неухильно підкорятися...» [8, с. 227]. Як наслідок встановлення демократичної легітимності, яка ґрунтувалась на раціональності та «владі закону», після 415 року до н.е. в афінському полісі з простору політичної боротьби елімінується остракізм, адже відтепер роль такої інстанції виконує суд.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, у період після правління Перікла падіння олїгархічного правління Тридцяти (наприкінці V століття до н.е.) легітимність в афінському полісі стала колективною, а не індивідуальною; демократичною, а не аристократичною. Але пошук її граничних засад та чинників формування тривав. Стало очевидним, що легітимність влади демосу вже не потребує опори на традиційне панування (не було прикладів передачі влади у спадок, від монарха-отця до сина). Так само відійшли у минуле харизматичні лідери: тирані, олїгархи та аристократи. Не варто недооцінювати значення релігії у житті полісу, натомість вона вже не сприймалась як єдина основа легітимного правління, як це було у архаїчний період правління басилеїв.

Значення Перікла та його реформ у житті Афін не обмежується встановленням демократичної легітимності. Демос потребував опори на певні принципи у прийнятті рішень, здійсненні політичної стратегії, в основі яких – прагматична раціональність. У полісі було сформовано передумови для розвитку декількох різновидів демократичної легітимності, які ґрунтувались на раціональності. По-перше, легітимність раціонального лідера, носієм якої був «перший громадянин» Афін Перікл. По-друге, раціональна легітимність, як панування безособового принципу

прийняття політичних (суспільно значущих) рішень. Мова йде про спробу подолання на основі полічної організації влади харизматичного та традиційного панування, та намагання оперти легітимність влади демоса на принципи раціоналізму: безособовим міркуванням законності та державного інтересу.

Намагання встановити легітимність влади демосу у середині V – IV століття до н.е. на основі раціонально-легального панування (якщо використовувати термінологію М. Вебера), безумовно, випередило свій час. Натомість, реконструкція раціональних основ демократичної легітимності у афінському полісі дозволяє визначити дієву політичну альтернативу як харизматичному лідерству, популізму та демагогії, так і тоталітарному пануванню. Прагматичний тип політичної раціональності (С. Пролєєв), як противага радянській тоталітарній утопії (й іншим, більш сучасним політичним утопіям), владі натовпу, силі традицій, може стати важливим чинником формування демократичної легітимності влади у сучасній Україні.

Список використаних джерел

1. Аверинцев С. Про дух часу і почуття гумору / С. Аверинцев – Дух і Літера. – №13–14. – С.48–53.
2. Аверинцев С. С. Образ античности / С. С. Аверинцев. – СПб.: Азбука–классика, 2004. – 480 с.
3. Бистрицький С. Державотворення: шляхи легітиматії [Електронний ресурс] / С. Бистрицький // Українська державність у ХХ столітті. – К.: Політична думка, 1996. – С.320–348. – Режим доступу: <http://bystrytsky.org/derzhukr.htm>
4. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика [Електронний ресурс] / Макс Вебер: пер. з нім. О. Погорілий. – К.: Основи, 1998. – 534 с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/weber/wbs07.htm>
5. Політична наука в Україні. 1991–2016: у 2 т. Т.2. Теоретико-методологічні засади та концептуальні підсумки вітчизняних досліджень / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парлам. Вид-во, 2016. – 704 с.
6. Пролєєв С. В. Метафізика влади: Монографія / С. В. Пролєєв. – К.: Наук. думка, 2005. – 324 с.
7. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність / П. Розанвалон, пер. з фр. Євгена Марічева. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 287 с.
8. Суриков І. Е. Аристократія і демос: политическая элита архаических и классических Афин / И. Е. Суриков. – М.: Фонд Содействия Образованию и Науке, 2009. – 256 с.
9. Фісун О. А. Античні витоки демократичної теорії: метаморфози полісу та парадокси архе: [Електронний ресурс] / О. А. Фісун // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Питання політології». – 2008. – №810. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/10063>

References

1. Averyncev S. Pro dux chasu i pochuttya gumoru / S. Averyncev – Dux i Litera. – №13–14. – S.48–53.
2. Averyncev S. S. Obraz antychnosti / S. S. Averyncev. – SPb.: Azbuka–klassyka, 2004. – 480 s.
3. Bystrycz'kyj Ye. Derzhavotvorennya: shlyaxy legitymacyiy [Elektronnyj resurs] / Ye. Bystrycz'kyj // Ukrainys'ka derzhavnist' u XX stolitti. – K.: Politychna dumka, 1996. – S.320–348. – Rezhym dostupu: <http://bystrytsky.org/derzhukr.htm>
4. Veber M. Sociologiya. Zagal'noistorychni analizy. Polityka [Elektronnyj resurs] / Maks Veber: per. z nim. O. Pogorilyj. – K.: Osnovy, 1998. – 534 s. – Rezhym dostupu: <http://litopys.org.ua/weber/wbs07.htm>
5. Politychna nauka v Ukraini. 1991–2016: u 2 t. T.2. Teoretyko-metodologichni zasady ta konceptual'ni pidsumky vitchyznyanux doslidzhen' / NAN Ukrainy, In-t polit. i etnonacz. doslidzhen' im. I. F. Kurasa. – K.: Parlam. Vy'd-vo, 2016. – 704 s.

6. Proleyev S. V. Metafizyka vlady: Monografiya / S. V. Proleyev. – K.: Nauk. dumka, 2005. – 324 s.

7. Rozanvalon P. Demokratichna legitymyst'. Bezstoronnist', reflektivnist', nablyzhenist' / P. Rozanvalon, per. z fr. Yevgena Maricheva. – Ky'yiv: Vy'd. dim «Kyievo–Mogylyanska akademiya», 2009. – 287 s.

8. Surikov I. E. Aristokratija i demos: politicheskaja jelita arhaicheskikh i klassicheskikh Afin / I. E. Surikov. – M.: Fond Sodejstvija Obrazovaniju i Nauke, 2009. – 256 s.

9. Fisun O. A. Antychni vytoky demokratychnoyi teorii: metamorfozy polisu ta paradoksy arxe: [Elektronnyj resurs] / O. A. Fisun // Visnyk Xarkivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V. N. Karazina «Pytannya politologiyi». – 2008. – №810. – Rezhym dostupu: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/10063>

Yakovleva L. I., candidate of political sciences, associate professor, doctoral student of the department of regional policy of the public administration of ORIPA NAPA under the President of Ukraine (Ukraine, Odesa), yakovlevlilia2016@gmail.com

The sources of legitimacy of democratic power

The article is devoted to the research of the formation sources of a rational basis of democratic power legitimacy. It is determined that the legitimacy of polis power is formed at the crossroads of rational organisation and simultaneous sacralisation of power. The essence of the rational basis of the legitimacy of democratic power is defined by means of the example of ruling of the 'first citizen' of the Athenian polis. It is noted that rationality, as ruling of the impersonal principle of making political decisions, replaced the legitimacy of Pericles who was a rational leader in the Athenian polis.

Keywords: legitimacy of power, democratic legitimacy, rationality, polis, charisma, sacralisation of power.

УДК 32.001:328.132.4:001.891.3

Фурманюк М. І.,

аспірант, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса Національної академії наук України (Україна, Київ), furmanyuk@gmail.com

Артикуляція української державницької ідеології у документах політичних партій в період з кінця ХІХ – до середини ХХ ст.

Виявлено ключові концепти української державницької ідеології, що були спільними для програми політичних партій кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. За допомогою методу аналізу документів, з'ясовано, що, незважаючи на відмінності в ідеологічних позиціях, усі партії – від крайніх лівих до крайніх правих – розглядали як цілі а) здобуття державної незалежності та суверенітету для українського народу, та б) досягнення злуки усіх земель України в одній державі («соборність»). Визначено, що спочатку в документах домінував концепт «незалежності», а ідеологема «державного суверенітету» була явно артикульованою пізніше – у 1917 р. у програмі консервативної Української демократично-хліборобської партії (надалі – УДХП). Встановлено, що первинним стимулом до політичної діяльності, і, зокрема, до ідеологічної державницької творчості українців було прагнення до створення незалежної української держави, про що свідчать перші партійні маніфести.

Ключові слова: українські політичні партії першої половини ХХ ст., українська державницька ідеологія, незалежність, державний суверенітет.

У сучасній Україні інтереси громадян артикують у своїх програмах вже декілька сотень політичних партій, зареєстрованих на сьогодні Міністерством юстиції. Тим не менше, складно знайти серед них цілісних в ідеологічному відношенні політичних суб'єктів, які б після свого приходу до влади базували власну політику на системі поглядів, закладених у партійних і передвиборчих програмах. Реалізація проблеми політичної відповідальності вимагає